

Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)

ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-1 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ

doi: [10.12681/mnimon.429](https://doi.org/10.12681/mnimon.429)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΑΡΩΝ Ο. (1989). ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-1 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ. *Μνήμων*, 12, 226–228.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.429>

Δ. Φάκελοι άλληλογραφίας με κοινότητες νομού Ίωαννίνων

Διοικητικά και οικονομικά έγγραφα.

Ε. Φάκελοι περιόδου Έμφυλίου (1946-1949)

Πλουσιο άν και άποσπασματικό ύλικό με άξονες την προπαγάνδα, εκθέσεις πολιτικού προσανατολισμού χωριών ή και άτόμων, κίνηση πληροφοριοδοτών (ιδίαιτερο φάκελοι για πληροφορίες από άνταρτοκρατούμενες περιοχές και από την Άλβανία), εκθέσεις για ζητήματα «τάξεως και άσφαλείας» κλπ. Πρόκειται για 15 τουλάχιστον όγκώδεις φακέλους που άν και περιέχουν πολλά άσήμαντα ή μεμονωμένα έγγραφα (ανάκátωμα που όφείλεται σε προγενέστερες ληλασίες) προσφέρουν άξιόλογες ένότητες πληροφοριών. Άνάμεσα τους, διάσπαρτες αίτησεις άναίρεσης διοικητικών μέτρων και «άποχαρακτηρισμού» από άτομα (δημοσίους ύπαλλήλους κυρίως) άλλα και κοινότητες όλόκληρες.

ΣΤ. Δραστηριότητα βορειο-ήπειρωτικών όργανώσεων

Κυρίως άναφορές πρακτόρων από την Άλβανία, ψηφίσματα στόν ΟΗΕ, ύπομνήματα κλπ.

Ζ. Διάφορα

Φύλλα ποιότητας δημοσιών ύπαλλήλων, συλλογές αίτησεων για μετανάστευση (ιδίαιτερα από τó 1947), διάσπαρτη άλληλογραφία της ΓΔΗ (και με άρχές Κατοχής 1941-1944), έγγραφα όργανισμών της Κατοχής (κυρίως Άγροτικής Τράπεζας). Επίσης ψηφίσματα, διοικητικές όδηγίες και λίγα ύγειονομικά έγγραφα (σχετικά με την έλονοσία κυρίως).

Τó σημείωμα αυτό δέν γράφτηκε μόνο για να παρουσιάσει ένα άρχειακό ύλικό που είναι χρήσιμο για την έρμηνεία φαινομένων της περιόδου 1920-1950, άλλα κυρίως για να τονίσει την άνάγκη της διατήρησής του, ή όποία δέν φαίνεται έξασφαλισμένη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-Ι ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Άπό τó Τμήμα Έπιμορφωτικών Έκπομπών της ΕΤ-Ι συγκροτήθηκε ένα Άρχείο με βάση τó ύλικό που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή της ιστορικής σειράς *Χρονικό της Έθνικής Άντίστασης*¹. Καθώς ή έρευνα που έγινε για την σειρά αυτή στάθηκε και μακρόχρονη και πολύπλευρη, έφτασε στη συγκέντρωση σημαντικού ύλικού. Η έρευνα είχε δύο κατευθύνσεις: από τη μιá τη συγκέντρωση και άναπαραγωγή ντοκουμέντων, κι από την άλλη τη συγκρότηση ενός σώματος προφορικών μαρτυριών για την εποχή.

Συγκεκριμένα, τó Άρχείο περιέχει τίς ακόλουθες κατηγορίες ύλικού²:

α) Ηχογραφημένες συνεντεύξεις, β) Κινηματογραφημένες συνεντεύξεις, γ) Φωτογραφικό άρχείο, δ) Φωτογραφημένα ντοκουμέντα, ε) Φωτογραφημένα έντυπα.

Οί ήχογραφημένες συνεντεύξεις: οί συνεντεύξεις αυτές (ή προσυνεντεύξεις, μιá και

1. Τά πέντε πρώτα έπεισόδια της σειράς προβλήθηκαν από τόν Νοέμβριο ως τόν Δεκέμβριο του 1987· από τó φθινόπωρο του 1989 άρχισε ή προβολή όλόκληρης της σειράς (σενάριο: Πέτρος Άνταϊος, Ά. Βογιάζος, σκηνοθεσία: Ά. Βογιάζος, παραγωγή: Βάσω Κανελλοπούλου).

2. Ευχαριστώ τόν Άγγελο Κοβότσο για τά λεπτομερή στοιχεία, που έθεσε στη διάθεσή μου.

είναι μόνον ακουστικές) συγκεντρώθηκαν στην πρώτη φάση της έρευνας και χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή του σεναρίου της σειράς. Τέτοιες συνεντεύξεις έδωσαν 296 άτομα και βρίσκονται καταγραμμένες σε κασέτες. Το κριτήριο με το οποίο επελέγησαν τα άτομα ήταν ή συμμετοχή τους με οποιοδήποτε τρόπο στην αντίσταση, με προσπάθεια να καλυφθεί όλο το πολιτικό φάσμα. Ύπηρξε ακόμη μέριμνα και για την γεωγραφική κάλυψη όλης σχεδόν της χώρας. Ύπάρχουν συνεντεύξεις από τις περισσότερες περιοχές της ήπειρωτικής Ελλάδας, καθώς και από την Κρήτη, τη Χίο, τη Σύρο. Ένα μέρος αυτών των ήχογραφημένων συνεντεύξεων έχει ήδη απομαγνητοφωνηθεί και δακτυλογραφηθεί και βρίσκεται ταξινομημένο αλφαβητικά. Οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις βρίσκονται σε φακέλους με την ένδειξη της περιοχής στην οποία δόθηκαν (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα στοιχεία που περιέχουν αναφέρονται αναγκαστικά στην ίδια περιοχή). Έτσι, στον φάκελο *Ήπειρος* υπάρχουν 22 συνεντεύξεις, στον φάκελο *Ανατολική Μακεδονία* 31, *Δυτική Μακεδονία* 58, *Πελοπόννησος* 19, *Αθήνα (Α' και Β')* 62, *Ρούμελη* 27 και *Θεσσαλία* 30. Οι συνεντεύξεις αυτές αποτελούν προσωπικές μαρτυρίες κι επικεντρώνονται στην αφήγηση των γεγονότων τα οποία έζησαν τα ίδια τα άτομα· αποτελούν επάνυμες και υπεύθυνες καταθέσεις, που περιέχουν πλήθος στοιχεία.

Οι κινηματογραφημένες συνεντεύξεις: αυτές έγιναν σε δεύτερη φάση κι ο αριθμός τους ανέρχεται σε 280. Ένα μέρος τους συμπίπτει με τις ήχογραφημένες συνεντεύξεις, μιὰ και δόθηκαν από τα ίδια άτομα. Ένα άλλο μέρος τους αποτελεί νέο υλικό. Στις συνεντεύξεις αυτές συνήθως τίγονται λιγότερα σημεία απ' ότι στις ήχογραφημένες, τα οποία όμως αναπτύσσονται καλύτερα και πιο διεξοδικά. Έπειδή από την αρχή ή κινηματογράφηση δεν είχε ως μοναδικό στόχο την κάλυψη των επεισοδίων της σειράς αλλά ενδιαφερόταν και για την δημιουργία κινηματογραφικού αρχείου, το υλικό αυτό είναι ιδιαίτερα πλούσιο.

Φωτογραφικό αρχείο: ή αντιγραφή των φωτογραφιών που φυλάσσονται σε ιδιωτικές συλλογές και σε αρχεία φορέων, όπως το Πολεμικό Μουσείο, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, το Μουσείο Μπενάκη, ή Αρχαιολογική Έταιρεία Δυτικής Στερεάς, το Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, το Έλληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο και άλλα, οδήγησε στη συγκρότηση μιὰς συλλογής 1000 περίπου φωτογραφιών. Οι φωτογραφίες αυτές καλύπτουν πολλές πλευρές της Αντίστασης και μεγάλο μέρος τους αποτελεί πρωτότυπη συμβολή, αφού παρέμεναν άγνωστες μέχρι τώρα. Ένα τμήμα αυτού του φωτογραφικού αρχείου θα αποτελέσει τον κορμό μιὰς έκθεσης φωτογραφίας που προγραμματίζεται για αργότερα. Έδώ πρέπει να αναφερθούν και οι 200 περίπου επιπλέον φωτογραφίες από το Όμοσπονδιακό Αρχείο της Ο.Δ. Γερμανίας.

Φωτογραφημένα ντοκουμέντα: είναι 328, κι αποτελούνται από επίσημα έγγραφα κι από παράνομα φυλλάδια, προκηρύξεις, τρικ κτλ. που έχουν φωτογραφηθεί από ιδιωτικές συλλογές κι από άλλους φορείς. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και 100 γερμανικά έγγραφα από το Όμοσπονδιακό Αρχείο της Ο.Δ. Γερμανίας. [Την επιλογή έκανε ο ιστορικός Χάγκεν Φλάϊσερ].

Φωτογραφημένα έντυπα: ανέρχονται σε 354, και περιέχουν νόμιμο, ελεγχόμενο δηλαδή, τύπο της Κατοχής, καθώς και αρκετό παράνομο τύπο αντιστασιακών οργανώσεων.

Είναι ετύχημα που στην αντίληψη της ομάδας παραγωγής υπήρχε ή ευαισθησία απέναντι στο υλικό που συγκεντρώθηκε και ή βούληση αξιοποίησής του προς διάφορες κατευθύνσεις. Σχεδιάζεται έτσι ή έκδοση του ήχογραφημένου υλικού των συνεντεύξεων, την οποία επιμελείται ήδη ομάδα ιστορικών.

Τò σκεπτικό πού ὀδήγησε στὴν ἔκδοση αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν, εἶναι ἡ πολύτιμη συμβολὴ πού αὐτὲς ἀποτελοῦν γιὰ τὸν μελετητὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

Σαραντα χρόνια μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς (οἱ συνεντεύξεις δόθηκαν τὸ 1984-1985), πρωταγωνιστὲς ἀλλὰ καὶ ἀνώνυμοι ἄνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὸ πῶς ἔζησαν αὐτὴν τὴν περιπέτεια. Ἀνασύρουν ἀπὸ τὴ μνήμη τους τὴν εἰκόνα τῆς κατοχῆς ὁ καθένας στὸν τόπο του, τὴν ἴδρυση τῶν πρώτων ἀντιστασιακῶν ὀργανώσεων, τὶς μάχες, ὅσοι συμμετείχαν σὲ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀφηγεῖται τὴν προσωπικὴ του ἱστορία ὁ καθένας: πῶς συνδέθηκε μὲ κάποια ὀργάνωση, τί δράση εἶχε σ' αὐτὴν, μικρὰ περιστατικά τῆς καθημερινότητας, εἴτε τῆς παρανομίας στὴν πόλη, εἴτε τῆς ζωῆς στὶς ἐλεύθερες περιοχές. Οἱ γυναῖκες μιλοῦν γιὰ τὴν ιδιαίτερη τομὴ πού προκάλεσε στὴ ζωὴ τους τὸ γεγονὸς τῆς ἔνταξής τους στὴν ἀντιστασιακὴ δράση, καὶ φαίνεται τὸ πῶς ἀνατράπηκαν ἰσοροπίες ἐδραιωμένες στὴ διάρκεια αἰῶνων, ιδιαίτερα στὴν ὕπαιθρο. Οἱ ἀφηγήσεις διασταυρῶνται ὅταν ἀφοροῦν μεγάλα γεγονότα, ὅπως τὶς διαδηλώσεις πού γινόντουσαν στὶς ἐθνικὲς ἐπετείες.

Ἄν ἡ ἱστορία τῆς ἀντίστασης ἔχει γραφεῖ, καὶ μάλιστα σὲ πολύτομα ἔργα, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀφήγησης τῶν μεγάλων κινητοποιήσεων καὶ συγκρούσεων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη πού ἡρωοποιεῖ καὶ ὕμνει τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας τοῦ λαοῦ, μένει νὰ γραφεῖ ἀπὸ πάμπολλες ἀκόμα ἀπόψεις. Τί ἄλλο γεννήθηκε ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τί βασικὲς ρῆξεις ἔγιναν, τί ἀνατροπὲς στὶς συνειδήσεις· τί σήμαινε τὸ πολιτιστικὸ ἐκεῖνο φούντωμα, ποιά συστήματα ἀξιών πέρασαν σ' ἐκείνη τὴ νεολαία. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἀκόμη οἱ προφορικὲς αὐτὲς μαρτυρίες ἀποτελοῦν μιὰ πηγὴ μοναδικῆς σημασίας, ἀφοῦ ὅπως λέει ὁ Paul Thompson³: «Οἱ προφορικὲς μαρτυρίες μεταμορφώνοντας τὰ “ἀντικείμενα” τῆς ἱστορίας σὲ “ὑποκείμενα”, συμβάλλουν σὲ μιὰν ἱστορία ὄχι μόνο πλουσιότερη, πιὸ ζωντανὴ καὶ σπαραχτικὴ, ἀλλὰ κυρίως πιὸ ἀληθινή.»

Τέλος, ὅταν ἡ παραγωγή ὀλοκληρωθεῖ, τὸ ὕλικό τοῦ Ἀρχείου θὰ εἶναι στὴ διάθεση τοῦ κάθε ἐρευνητῆ κι ἐνδιαφερόμενου. Μὲ τὴ συγκρότηση αὐτοῦ τοῦ Ἀρχείου γίνεται ἓνα σημαντικό βῆμα στὴ διάσωση καὶ συγκέντρωση τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ

ΑΡΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΓΕΝΕΥΗ ΚΑΙ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Ἡ σπάνις τῶν τεκμηρίων γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνικὴ ἱστορία καὶ ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴ διαφύλαξή τους προσδίδει ἐξαιρετικὴ ἀξία στὶς σχετικὲς πηγές πού βρίσκονται στὸ ἐξωτερικό, στὰ ἀρχεῖα δηλαδὴ διεθνῶν ὀργανισμῶν πού σχετίστηκαν μὲ ὑπηρεσίες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἢ μὲ ὀργανώσεις καὶ ἄτομα στὴν Ἑλλάδα.

Α. Στὴ Γενεύη, τὰ *Ἀρχεῖα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*, ἰδιοκτησία τῶρα τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, καθὼς καὶ τὰ *Ἀρχεῖα τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας* ἀποτελοῦν πλουσιότατες πηγές γιὰ τὸν ἑλληνικὸ μεσοπόλεμο.

3. Paul Thompson. *The Voice of the Past. Oral history*. Oxford University Press, 1978, σ. 90.